

SÖZ VARLIĞI ÖĞRETİMİ AÇISINDAN ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARI

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Efecan KARAGÖL¹, Rasim TARAKCI²

1 Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi, efecankaragol@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-0331-8009.

2 Öğretmen, Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, rasimtarakci@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6379-2736.

Geliş Tarihi: 16.11.2018 Kabul Tarihi: 12.03.2019

Öz: Türkçe öğretiminin temel amacı öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerini geliştirmektir. Dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma olarak bilinen dört temel dil becerisinin öğrencide hedeflenen düzeyde şekillenmesi öğrencinin söz varlığıyla doğru orantılıdır. Bu sebeple Türkçe dersinin en önemli materyali olan ders kitaplarında söz varlığı öğretimi, birbirinden farklı yöntem-tekniikle başarılı bir biçimde yapılmalıdır. Bu araştırmanın amacı, söz varlığı öğretimi açısından ortaokul Türkçe ders kitaplarını incelemektir. Nitel olarak planlanan araştırmada doküman analizi yöntemine başvurulmuştur. 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)na göre hazırlanan ve 2018-2019 eğitim-öğretim yılında okutulan bütün Türkçe kitapları, araştırmanın inceleme nesnesini teşkil etmektedir. Türkçe ders kitaplarındaki verilere ulaşmak için içerik analizi yapılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre kitaplarda ortaokul düzeyinde kullanılmaya uygun olan bazı yöntem-tekniğe hiç yer verilmediği ortaya çıkmıştır. Ayrıca kullanılan yöntem-tekniğin sıklık dağılımında bir düzen yoktur. Araştırmanın genel sonucunda Türkçe ders kitaplarının söz varlığı öğretimi yöntem-tekniği açısından çeşitlilik sunmadığı ve yetersiz olduğu yargısına ulaşılmıştır. Bu araştırmada ulaşılan bulgu ve sonuçların program hazırlayanlara ve ders kitabı yazarlarına geri bildirim vererek katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Söz Varlığı, Söz Varlığı Öğretimi, Türkçe Ders Kitabı, Türkçe Öğretimi Programı, Sözcük Öğretimi.

SECONDARY SCHOOL TURKISH TEXTBOOKS IN TERMS OF VOCABULARY

Abstract:

The main aim of teaching Turkish is to develop students' understanding and expression skills. Four basic language skills are known as listening / viewing, speaking, reading and writing. The shaping of these skills at the targeted level is directly proportional to the vocabulary of the student. For this reason, vocabulary learning should be carried out successfully with different methods and techniques. The aim of this study is to examine the secondary school textbooks in terms of vocabulary teaching. The document analysis method was applied in the qualitative research. Turkish books prepared according to the 2018 Turkish Course Curriculum (Primary, Secondary, Middle, 1st, 2nd, 3rd, 4th, 5th, 6th, 7th and 8th Grades) constitute the object of investigation. Content analysis was conducted in order to reach the data in Turkish textbooks. According to the findings of the study, it has been revealed that some methods and techniques which are suitable for use in secondary school level are not included in the books. There is also no order in the distribution of the frequency of the method-techniques used. In the general result of the study, it was judged that Turkish textbooks did not present a variety of vocabulary learning methods and techniques and that they were inadequate. It is thought that the findings and results obtained in this research will contribute by giving feedback to program writers and textbook authors.

Keywords: Vocabulary, Teaching Vocabulary, Turkish Textbook, Turkish Course Curriculum, Word Teaching.

1. Giriş

Dil öğretiminin temel amacı, öğrencinin anlama ve anlatma becerilerini geliştirmektir. Bu beceriler; dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazmadan oluşur ve dört temel dil becerisi olarak bilinir. Dört temel dil becerisine ilişkin kazanımların istenen düzeyde öğrencilerde şekillenmesi, söz varlığı olarak bilinen sözcük dağarcığının geliştirilmesiyle mümkündür. Bu yüzden Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı etkinlikleri kritik role sahiptir. Söz konusu etkinliklerin ne durumda olduğunu ve ders kitabı yazarlarının sözcük öğretimi amacıyla kullandığı yöntemleri tespit etmek önemlidir.

Söz varlığı; kelime hazinesi, kelime serveti, sözcük dağarcığı, söz dağarcığı ve sözcük varlığı gibi terimlerle aynı kavramı karşılamak için kullanılır (Onan, 2013, 154). Belirtilen kavramların arasında farklılıklar olduğu ve bu farklılıklara rağmen birbir-

lerinin yerine kullanıldığı, literatürde söz varlığı konusunda araştırma yapanların de-
ğindiği önemli bir husustur (Karadağ, 2005, 18; Kurudayıoğlu, 2005, 8; Arslan-Kutlu,
2006, 29; Onan, 2016, 21). Kurudayıoğlu (2005, 9-10)'nun belirttiği gibi dil söz konusu
iken “söz varlığı”, kişi veya belli bir topluluktan söz ederken de “kelime hazinesi”
teriminin kullanılması daha uygundur. Öte yandan Kurt (2019, 133), “Söz varlığına sa-
dece bir dilin sahip olduğu kelime veya kelime grupları toplamı olarak bakmak doğru
değildir. Bunlar aynı zamanda bir milletin, psikolojik, sosyolojik, kültürel, dinsel ve
sanatsal yönelimleri ile kimliğinde derin izler bırakmış kimi tarihî olay ve yaşantıları
gözler önüne seren önemli kaynaklardır.” diyerek söz varlığı kavramını farklı bir açı-
dan ele almıştır. 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul, 2, 3, 4, 5, 6,
7 ve 8. Sınıflar)'nda (TDÖP-2018) “söz varlığı” terimi kullanıldığı için araştırmada bu
terim tercih edilmiştir.

Söz varlığı, bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazi-
nesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler olarak tanımlanmaktadır (TDK). Söz
varlığının çeşitli unsurları vardır. Aksan (2015, 15) bu unsurları şöyle belirtmiştir: söz-
cükler, deyimler, kalıp sözler, kalıplaşmış sözler, atasözleri, terimler ve çeşitli anlatım
kalıpları. Buradan hareketle ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde geçen ve
etkinlikler aracılığıyla öğretimi yapılan sözcük, atasözü, deyim, kalıp söz ve terimler
hedef söz varlığını oluşturmaktadır. Söz varlığına ait bu unsurların dil becerileri kap-
samında öğrencilere kazandırılması, öğrencinin kelime hazinesinin geliştirilmesiyle
ilgili bir durumdur.

Kelime hazinesi, bir dilin bütün kelimeleri; bir kişinin veya bir topluluğun söz da-
ğarcığında yer alan kelimeler toplamı (Korkmaz, 2007, 144) olarak tanımlanmaktadır.
Ortaokul Türkçe ders kitapları, TDÖP-2018'deki beceri ve kazanımlar doğrultusunda
Türkçenin söz varlığını öğretmek öğrencinin kelime hazinesini geliştirmeyi amaçlar.
Ortaokul düzeyindeki söz varlığına ilişkin TDÖP-2018'deki kazanım ve açıklamalar
Tablo 1'de gösterilmiştir:

Tablo 1. TDÖP-2018’de Söz Varlığına İlişkin Yer Verilen Kazanımlar (MEB, 2018, 37-49)

Okuma/5. Sınıf
Söz Varlığı
T.5.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.
<i>a) Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarını öğrenmek için görseller, sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü vb. araçları kullanmaları sağlanır.</i>
<i>b) Öğrencinin öğrendiği kelime ve kelime gruplarından sözlük oluşturması teşvik edilir.</i>
T.5.3.6. Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.
T.5.3.7. Kelimelerin eş anlamlılarını bulur.
T.5.3.8. Kelimelerin zıt anlamlılarını bulur.
T.5.3.9. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.
T.5.3.10. Kökleri ve ekleri ayırt eder.
T.5.3.11. Yapım ekinin işlevlerini açıklar.
<i>Yapım ekleri ezberletilmez, işlevleri sezdirilir. Kelime türetmenin mantığı kavratılır.</i>
Okuma/6. Sınıf
Söz Varlığı
T.6.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.
<i>a) Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarını öğrenmek için sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü vb. araçları kullanmaları sağlanır.</i>
<i>b) Öğrencinin öğrendiği kelime ve kelime gruplarından sözlük oluşturması teşvik edilir.</i>
T.6.3.6. Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.
T.6.3.7. Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.
<i>İsim çekim ekleri (çoğul eki, hâl ekleri, iyelik ekleri ve soru eki) üzerinde durulur.</i>
T.6.3.8. İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar.
T.6.3.9. İsim ve sıfat tamlamalarının metnin anlamına olan katkısını açıklar.
T.6.3.10. Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.
T.6.3.11. Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder.
T.6.3.12. Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.

T.6.3.13. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.

Ama, fakat, ancak, lakin, bununla birlikte ve buna rağmen ifadeleri üzerinde durulur.

Okuma/7. Sınıf

Söz Varlığı

T.7.3.5. Bağlamdan hareketle bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.

a) Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarını öğrenmek için sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü vb. araçları kullanmaları sağlanır.

b) Öğrencinin öğrendiği kelime ve kelime gruplarından sözlük oluşturması teşvik edilir.

T.7.3.6. Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.

T.7.3.7. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.

Oysaki, başka bir deyişle, özellikle, ilk olarak ve son olarak ifadeleri üzerinde durulur.

T.7.3.8. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.

Kişileştirme (teşhis), konuşurma (intak), karşıtlık (tezat) ve abartma (mübalağa) söz sanatları verilir.

T.7.3.9. Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.

a) Fiil çekim ekleri (kip ve kişi ekleri) üzerinde durulur.

b) Fiillerde anlam kayması konusu üzerinde durulur.

T.7.3.10. Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder.

T.7.3.11. Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar.

T.7.3.12. Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.

İş (kılış), oluş ve durum fiillerinin anlam özellikleri üzerinde durulur.

T.7.3.13. Anlatım bozukluklarını tespit eder.

Anlam yönünden anlatım bozuklukları üzerinde durulur.

Okuma/8. Sınıf

Söz Varlığı

T.8.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.

a) Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarını öğrenmek için sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü vb. araçları kullanmaları sağlanır.

b) Öğrencinin öğrendiği kelime ve kelime gruplarından sözlük oluşturması teşvik edilir.

T.8.3.6. Deyim, atasözü ve özdeyişlerin metne katkısını belirler.

T.8.3.7. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.

Benzetme (teşbih), kişileştirme (teşhis), konuşurma (intak) ve karşıtlık (tezat), abartma (mübalağa) söz sanatlarının belirlenmesi sağlanır.

T.8.3.8. Metindeki anlatım bozukluklarını belirler.

Dil bilgisi yönünden anlatım bozuklukları üzerinde durulur.

T.8.3.9. Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.

Fiilimsilerin türleri fark ettirilir. Ekler ezberletilmez.

T.8.3.10. Geçiş ve bağlantı ifadelerinin metnin anlamına olan katkısını değerlendirir.

Oysaki, başka bir deyişle, özellikle, kısaca, böylece, ilk olarak ve son olarak ifadeleri üzerinde durulur.

T.8.3.11. Metindeki anlatım biçimlerini belirler.

Tablo 1’de söz varlığına ilişkin kazanımlara “okuma” becerisinin alt başlığı olarak yer verildiği görülmektedir. 5. sınıf düzeyinde 7, 6. sınıf düzeyinde 9, 7. sınıf düzeyinde 9 ve 8. sınıf düzeyinde 7 kazanıma yer verilmiştir. TDÖP-2018’de toplam 32 kazanımla söz varlığı öğretiminin yapılması amaçlanmıştır. Yukarıda belirtilen kazanımlar ders kitaplarındaki etkinliklerin yanı sıra ortaokul öğrencilerinin karşısına çeşitli sınavlarda da çıkmaktadır. 2018 yılında yapılan “Sınavla Öğrenci Alacak Ortaöğretim Kurumlarına İlişkin Merkezî Sınav”da 8. sınıf öğrencilerine söz varlığı kazanımlarını karşılayan 4 soru sorulmuştur. Ayrıca “İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Bursluluk Sınavı”nda 5. sınıf sınavında 4, 6. sınıf sınavında 8, 7. sınıf sınavında 7 ve 8. sınıf sınavında 7 soru söz varlığı kazanımlarını karşılamaktadır. TDÖP-2018’de belirtilen kazanımlar doğrultusunda hazırlanan ders kitapları, öğrencilerin söz varlığını edinme hususunda en önemli dil öğretim materyallerindedir.

Ders kitabı, bir dersin içeriğine yönelik devlet veya özel yayınevleri kanalıyla hazırlanmış, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB) tarafından kabul edilmiş materyaldir. Türkçe ders kitapları, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından hazırlanabildiği gibi özel yayınevleri tarafından da hazırlanabilmektedir. Bu kitaplar “Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği (yönetmelik)” dikkate alınarak oluşturulur. Daha sonra bu kitaplar “Taslak Ders Kitapları ve e-İçeriklerinin Panel İncelemesi” yönetmeliğine göre panelistler tarafından incelenir. Söz konusu yönetmeliğin “2.4. Dil, Anlatım ve Üslup” maddesinde “Öğrencilerin seviyelerine uygun ve söz varlıklarını zenginleştirmeye yönelik bir dil kullanılmalıdır. (MEB, 2012, 7)” ve “Metinler işlenecek konuya ve öğrenci seviyesine uygun, öğrencilerin kavram düzeylerini geliştirecek nitelikte olmalıdır. (MEB 2012, 7)” açıklamalarına yer verilmiştir. Yönetmelikte belirtilen söz varlığı aktarımı, uygun yöntem-tekniğin kullanılmasını gerektirir.

Ders kitapları, çeşitli sınavlar ve iletişim becerileri yönlerinden öğrenciler için temel ihtiyaç durumunda olan söz varlığının etkili öğretiminde çeşitli yöntem-tekniikle başvurulmalıdır. Demirci (2015, 28)'nin belirttiği gibi "Her öğrencinin kendine uygun bir öğrenme şekli vardır. Bu sebeple kelime öğretiminde değişik strateji, yöntem ve teknikleri bir arada kullanmak öğretimin etkili hâle gelmesini sağlar." Literatürde söz varlığı öğretimine yönelik yöntem-teknipler şöyle sıralanmıştır: anlam analizi ile kelime öğretimi tekniği, bağlam ile kelime öğretimi yöntemi, beyin fırtınası ile kelime öğretimi tekniği, birleştirilmiş yöntem ile kelime öğretimi tekniği, bulmaca ile kelime öğretimi tekniği, cümlede kullanma ile kelime öğretimi yöntemi, çağrışım ile kelime öğretimi yöntemi, doğrudan yöntem ile kelime öğretim tekniği, dramatizasyon ile kelime öğretimi yöntemi, dinleme ile kelime öğretimi yöntemi, dört kare stratejisi ile kelime öğretimi yöntemi, eşleştirme ile kelime öğretimi yöntemi, eş anlamlı kelimeleri kullanma ile kelime öğretimi yöntemi, görsellerden yararlanma ile kelime öğretimi yöntemi, gözlem ile kelime öğretimi yöntemi, gruplandırma ile kelime öğretimi yöntemi, ilişkilendirici yöntem ile kelime öğretimi tekniği, jest, mimik, tasvir ve taklit ile kelime öğretimi yöntemi, kavram geliştirme ile kelime öğretimi yöntemi, kelimenin anlamını metinden tahmin etme yolu ile kelime öğretimi yöntemi, kelime çalışması ile kelime öğretimi yöntemi, kelime defteri ile kelime öğretimi yöntemi, kelime haritası ile kelime öğretimi yöntemi, kelime listesi oluşturma ile kelime öğretimi yöntemi, konuşma ile kelime öğretimi yöntemi, metin yazma ile kelime öğretimi yöntemi, muhtemel (olası) cümleler ile kelime öğretimi yöntemi, müzik ile kelime öğretimi yöntemi, okuma ile kelime öğretimi yöntemi, otuz üzerine on artı yöntemi ile kelime öğretimi tekniği, oyun ile kelime öğretimi yöntemi, parmak ile kelime öğretimi yöntemi, resimleme ile kelime öğretimi yöntemi, sözlü açıklama ile kelime öğretimi yöntemi, sözlük kullanma ile kelime öğretimi yöntemi, tekrar ile kelime öğretimi yöntemi, Venn şeması ile kelime öğretimi yöntemi, yakın anlamlı kelimeleri kullanma ile kelime öğretimi yöntemi, yazma yolu ile kelime öğretimi, zıt anlamlı kelimeleri kullanma ile kelime öğretimi yöntemi, zihinsel imaj yöntemi ile kelime öğretimi (Uçar, 2012, 18-60). Belirtilen 41 farklı yöntem-tekni, değişik işleyişlerle söz varlığı öğretimini etkili biçimde yapmayı hedeflemektedir.

Literatürde söz varlığına ilişkin çeşitli araştırmalar vardır. Bu araştırmaların bazılarında Türkçe öğretim programları, öğrenci metinleri veya ders kitapları söz varlığı açısından ele alınmıştır (Karadağ, 2005; Kurudayıoğlu, 2005; Aslan-Kutlu, 2006; Benzer, 2013; Yılmaz ve Doğan, 2014; Baş ve Demirci, 2015; Kurudayıoğlu ve Soysal, 2016). Bazı araştırmalarda bir yöntem veya tekniğin söz varlığı öğretimine etkisi irdelenmiştir (Özaslan, 2006, Gülsoy, 2013, Demirci, 2015; Uluçay, 2016). Söz varlığı öğretimine ilişkin sadece teorik bilgiler içeren yayınlar da vardır (İnce, 2006; Çeçen, 2002; Çeçen, 2007; Karatay, 2007; Güneş, 2013; Baş, 2010; Onan, 2016; Göçer, 2009). Bunların yanı sıra ders kitaplarındaki söz varlığı öğretimi yöntem-tekniplerinin tespitine ilişkin yayınlar (Yıldırım, 2006; Sarıca, 2014), öğretmenlerin söz varlığı yöntem-tekniplerini bilme veya kullanma durumuna ilişkin yayınlar (Uçar, 2012; Uğur, 2014; Çetinkaya,

Ateş, Yıldız ve Yıldırım, 2010; Yağcı, Katrancı, Erdoğan ve Uygun, 2012; Anılan ve Ersoy, 2014) ile ders ve çalışma kitaplarındaki etkinliklerin söz varlığı öğretebilirliğine yönelik çalışmalar (Gül, 2009; Koçkaya, 2014; Mert, 2013) da literatürde mevcuttur. Ancak TDÖP-2018'e göre hazırlanan ve 2018-2019 eğitim-öğretim yılında ortaokul düzeyinde kullanılan Türkçe ders kitaplarına ilişkin herhangi bir araştırma yoktur. "Kelime öğretimi", "sözcük öğretimi" ve "söz varlığı" anahtar kelimeleriyle Google Akademik ve DergiPark'ta; "söz varlığı", "kelime hazinesi", "sözcük dağarcığı", "sözcük öğretimi" ve "kelime öğretimi" anahtar kelimeleriyle YÖK Tez Tarama sayfasında yapılan tarama sonucu bu tespite ulaşılmıştır. Buradan hareketle söz varlığı öğretimi açısından ortaokul Türkçe ders kitaplarını incelemek, bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Bu amaca yönelik daha ayrıntılı verilere ulaşmak için aşağıdaki alt problemler belirlenmiştir:

1. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında söz varlığı öğretimi için kullanılan yöntem-tek-nikler nelerdir?

2. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında söz varlığı öğretimi için kullanılan yöntem-tek-nikler nelerdir?

3. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında söz varlığı öğretimi için kullanılan yöntem-tek-nikler nelerdir?

4. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında söz varlığı öğretimi için kullanılan yöntem-tek-nikler nelerdir?

Araştırma; program hazırlayıcılara, MEB bünyesinde ders kitabıyla ilgili yönet-melik/yönerge yazarlara ve ders kitabı yazarlarına söz varlığı öğretimine ilişkin geri bildirim sağladığı için önemlidir. Ayrıca araştırmada bütün ortaokul Türkçe ders ki-tapları incelendiği için herhangi bir sınırlılık yoktur.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Nitel araştırma olarak planlanan bu çalışmada doküman analizi yöntemine baş-vurulmuştur. Yıldırım (1999, 10)'ın belirttiği gibi "Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım, 1999, 10).

Nitel araştırmanın veri toplama yöntemleri görüşme, gözlem ve dokümanlardır. Bu araştırma, TDÖP-2018'e göre hazırlanan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarını söz varlığı öğretimi yöntem-tek-nikleri açısından incelemeyi amaçladığından araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, çalışmada kullanılacak do-kümanların elde edilip belirli bir sistem içerisinde inceleme işlemidir (Karasar, 2008; Yıldırım ve Şimşek, 2011).

2.2. İnceleme Nesnesi

2018-2019 eğitim-öğretim yılından itibaren kullanılmak üzere yayımlanan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları (toplam 7 kitap), araştırmanın inceleme nesnesini oluşturmaktadır. MEB, 7. sınıflar için iki farklı ders kitabı yayımlamıştır. Araştırmada bu ders kitapları “7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (1)” ve “7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (2)” olarak ifade edilmiştir. Ayrıca 6 ve 7. sınıflar düzeyinde MEB kitaplarının yanı sıra özel yayınevleri tarafından da kitaplar yazılmıştır. Bu kitaplar araştırmada “6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı/Eksen” ve “7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı/Dersdestek” olarak nitelendirilmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Türkçe ders kitaplarındaki verilere ulaşmak için içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi, bir veya birçok metnin içindeki sözcüklerin, kavramların, temaların, deyimlerin veya cümlelerin belirlenip sayıya dökülmesi için kullanılır (Kızıltepe, 2015, 253-254). Türkçe ders kitaplarındaki doğrudan söz varlığı öğretimine yönelik etkinlikler ile söz varlığının kullanılmasıyla yapılması istenen yazma ve konuşma etkinlikleri literatürden belirlenen yöntem-tekniklere göre incelenmiştir. Kodların belirlenmesinde araştırmacıların birbirleriyle olan uyumuna dikkat edilmiştir. Bu belirlemede “Kodlayıcının güvenilirliği farklı kodlayıcıların aynı metni aynı şekilde kodlamalarını gerektirir. (Bilgin, 2000)” yaklaşımı dikkate alınmıştır. Araştırmacıların birbirlerinden bağımsız olarak yaptıkları tespitler kıyaslanmış ve her iki araştırmacının Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı öğretimi yöntem-tekniklerine ilişkin tespitleri arasında fark olmadığı görülmüştür. Araştırmada ulaşılan kodlar, araştırmanın kategorilerini oluşturan yöntem-tekniklere göre tasnif edilmiştir. Ardından veriler tablo yardımıyla sunulmuştur. Verilerin sıklığı elle hesaplanmıştır.

3. Bulgular

Bu başlık altında 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeylerinde okutulan toplam 7 adet Türkçe ders kitabındaki söz varlığı öğretimi amacıyla kullanılan yöntem-tekniklere yer verilmiştir:

3.1. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Söz Varlığı Öğretimi İçin Kullanılan Yöntem-Tekniklere İlişkin Bulgular

Aşağıda 5. Sınıf Türkçe ders kitabında söz varlığı öğretimi için kullanılan yöntem-tekniklerle ilgili veriler sunulmuştur:

Tablo 2. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Söz Varlığı Öğretimi İçin Kullanılan Yöntem-Teknikler

No.	Yöntem-Teknikler (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı)	f
1.	Bağlam ile kelime öğretimi	6
2.	Bulmaca ile kelime öğretimi	6
3.	Çağrışım ile kelime öğretimi	3
4.	Cümlede kullanma ile kelime öğretimi	14
5.	Dramatizasyon ile kelime öğretimi	1
6.	Eşleştirme ile kelime öğretimi	8
7.	Gruplandırma ile kelime öğretimi	3
8.	Kelimenin anlamını metinden tahmin etme ile kelime öğretimi	9
9.	Kelime defteri ile kelime öğretimi	1
10.	Konuşma ile kelime öğretimi	1
11.	Metin yazma ile kelime öğretimi	5
12.	Müzik ile kelime öğretimi	1
13.	Oyun ile kelime öğretimi	1
14.	Resimleme ile kelime öğretimi	2
15.	Sözlük kullanma ile kelime öğretimi	13
16.	Zıt anlamlı kelimeleri kullanma ile kelime öğretimi	3
17.	Zihinsel imaj ile kelime öğretimi	1
18.	Eş sesli kelimeleri kullanma ile kelime öğretimi	2
19.	Kelime türetme yoluyla kelime öğretimi	1
20.	Eş anlamlı kelimeleri kullanarak kelime öğretimi	4
21.	Görsellerden yararlanma ile kelime öğretimi	3
22.	Dinleme ile kelime öğretimi	2

Yukarıdaki tabloda 5. sınıf Türkçe ders kitabında söz varlığı öğretiminde başvuru- rulan 22 yöntem-tekniğe yer verilmiştir. En fazla cümlede kullanma yöntemi ile ke- lime öğretiminin yapıldığı, bunu 13 sıklıkla sözlük kullanma yönteminin takip ettiği görülmektedir. Kelimenin anlamını metinden tahmin etme ile söz varlığı öğretimi 9, eşleştirme ile söz varlığı öğretimi 8, bağlam ile söz varlığı öğretimi ve bulmaca ile söz varlığı öğretimi 6, metin yazma ile söz varlığı öğretimi 5, eş anlamlı kelimeleri kulla- narak söz varlığı öğretimi 4, çağrışım ile söz varlığı öğretimi, gruplandırma ile kelime öğretimi, zıt anlamlı kelimeleri kullanma ile söz varlığı öğretimi ve görsellerden yarar- lanma ile söz varlığı öğretimi 3, resimleme ile söz varlığı öğretimi, eş sesli kelimeleri kullanma ile söz varlığı öğretimi ve dinleme ile söz varlığı öğretimi 2, dramatizasyon ile söz varlığı öğretimi, kelime defteri ile söz varlığı, konuşma ile söz varlığı öğretimi,

müzik ile söz varlığı öğretimi, oyun ile söz varlığı öğretimi, zihinsel imaj ile söz varlığı öğretimi ve kelime türetme yoluyla söz varlığı öğretimi birer kez kullanılmıştır.

3.2. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Söz Varlığı Öğretimi İçin Kullanılan Yöntem-Tekniklere İlişkin Bulgular

Aşağıda 6. Sınıf Türkçe ders kitaplarında söz varlığı öğretimi için kullanılan yöntem-tekniplerle ilgili verilere yer verilmiştir:

Tablo 3. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı/(MEB)'nda Söz Varlığı Öğretimi İçin Kullanılan Yöntem-Teknikler

No.	Yöntem-Teknikler (6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı/MEB)	f
1.	Bulmaca ile kelime öğretimi	6
2.	Çağrışım ile kelime öğretimi	1
3.	Cümlede kullanma	8
4.	Eşleştirme ile kelime öğretimi	13
5.	Gruplandırma ile kelime öğretimi	2
6.	Kelimenin anlamını metinden tahmin etme ile kelime öğretimi	6
7.	Kelime defteri ile kelime öğretimi	6
8.	Konuşma ile kelime öğretimi	6
9.	Metin yazma ile kelime öğretimi	12
10.	Müzik ile kelime öğretimi	1
11.	Oyun ile kelime öğretimi	2
12.	Sözlük kullanma ile kelime öğretimi	28
13.	Tekrar ile kelime öğretimi	1
14.	Zıt anlamlı kelimeleri kullanma ile kelime öğretimi	1
15.	Eş anlamlı kelimeleri kullanarak kelime öğretimi	1
16.	Dinleme ile kelime öğretimi	5

Tablo 3'te 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı/(MEB)'nda yer alan söz varlığı öğretimi yöntem-tekniplerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. 16 farklı yöntem kullanıldığı dikkat çekmektedir. 28 sıklıkla en çok kullanılan yöntemin sözlük kullanma olduğu, en az kullanılan yöntemlerin de 1 sıklıkla çağrışım, müzik, tekrar, zıt anlamlı kelimelerle ve eş anlamlı kelimelerle söz varlığı öğretimi olduğu belirlenmiştir. Gruplandırma ve oyun ile söz varlığı öğretimi 2, dinleme ile söz varlığı öğretimi 5, bulmaca, kelimenin anlamını metinden tahmin etme, kelime defteri ve konuşma ile söz varlığı öğretimi 6, cümlede kullanma 8, eşleştirme 13 ve metin yazma ile söz varlığı öğretimi 12 sıklıkla kullanılmıştır.

Tablo 4. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı/(Eksen)'nda Söz Varlığı Öğretimi İçin Kullanılan Yöntem-Teknikler

No.	Yöntem-Teknikler (6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı/Eksen)	f
1.	Bağlam ile kelime öğretimi	4
2.	Bulmaca ile kelime öğretimi	3
3.	Çağrışım ile kelime öğretimi	10
4.	Cümlede kullanma	15
5.	Eşleştirme ile kelime öğretimi	3
6.	Kelimenin anlamını metinden tahmin etme ile kelime öğretimi	16
7.	Konuşma ile kelime öğretimi	2
8.	Metin yazma ile kelime öğretimi	7
9.	Oyun ile kelime öğretimi	3
10.	Sözlük kullanma ile kelime öğretimi	27
11.	Dinleme ile kelime öğretimi	5

Yukarıdaki tabloda 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı/(Eksen)'nda kullanılan söz varlığı öğretimine ilişkin 11 farklı yöntem-tekniğ vardır. Sözlük kullanma yönteminin 27 sıklıkla en çok tercih edilen yöntem olduğu dikkat çekmektedir. Bu yöntemi; 16 sıklıkla kelimenin anlamını metinden tahmin ederek söz varlığı öğretimi takip etmektedir. Cümlede kullanma 15, çağrışım yoluyla öğretim 10, metin yazma ile öğretim 7, dinleme ile öğretim 5, bağlam ile öğretim 4, bulmaca, eşleştirme ve oyun ile öğretim 3, konuşma ile öğretim 2 sıklıkla başvurulan yöntem-tekniğlerdendir.

3.3. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Söz Varlığı Öğretimi İçin Kullanılan Yöntem-Tekniklere İlişkin Bulgular

Aşağıda 7. Sınıf Türkçe ders kitaplarında söz varlığı öğretimi için kullanılan yöntem-tekniğlere ilişkin bulgulara yer verilmiştir:

Tablo 5. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (MEB/1. Kitap)'nda Söz Varlığı Öğretimi İçin Kullanılan Yöntem-Teknikler

No.	7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (MEB/1. Kitap)	f
1.	Bağlam ile kelime öğretimi	8
2.	Bulmaca ile kelime öğretimi	1
3.	Çağrışım ile kelime öğretimi	2
4.	Cümlede kullanma	9
5.	Eşleştirme ile kelime öğretimi	4
6.	Kelimenin anlamını metinden tahmin etme ile kelime öğretimi	24
7.	Kelime defteri ile kelime öğretimi	1
8.	Konuşma ile kelime öğretimi	1
9.	Metin yazma ile kelime öğretimi	3
10.	Oyun ile kelime öğretimi	1
11.	Sözlük kullanma ile kelime öğretimi	25
12.	Dinleme ile kelime öğretimi	1

Tablo 5'te 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (MEB/1. Kitap)'ndaki söz varlığı öğretimi yöntem-tekniklerine yer verilmiştir. 12 farklı yöntem-teknikle söz varlığı öğretimi yapıldığı görülmektedir. 25 sıklıkla sözlük kullanma ve 24 sıklıkla kelimenin anlamını metinden tahmin etme, en çok tercih edilen söz varlığı yöntem-tekniklerindedir. Cümlede kullanma 9, bağlam ile öğretim 8, eşleştirme ile öğretim 4, metin yazma ile öğretim, çağrışım ile öğretim 2, bulmaca, kelime defteri, konuşma, oyun ve dinleme ile söz varlığı öğretimi birer kez tercih edilmiştir.

Tablo 6. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (MEB/2. Kitap)'nda Söz Varlığı Öğretimi İçin Kullanılan Yöntem-Teknikler

No.	7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (MEB/2. Kitap)	f
1.	Bağlam ile kelime öğretimi	2
2.	Bulmaca ile kelime öğretimi	8
3.	Cümlede kullanma	13
4.	Eşleştirme ile kelime öğretimi	3
5.	Kelimenin anlamını metinden tahmin etme ile kelime öğretimi	16
6.	Konuşma ile kelime öğretimi	2
7.	Metin yazma ile kelime öğretimi	5
8.	Sözlük kullanma ile kelime öğretimi	22
9.	Dinleme ile kelime öğretimi	5

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (MEB/2. Kitap)'ndaki söz varlığı öğretimine yönelik 9 farklı yöntem-teknığe yer verildiği Tablo 6'da görülmektedir. Sözlük kullanımı ile söz varlığı öğretiminin 22 sıklıkla en fazla yer verilen yöntem olduğu görülmektedir. Kelimenin anlamını metinden tahmin etme 16, cümlede kullanma 13, bulmaca 8, metin yazma ve dinleme 5, eşleştirme 3, bağlam ve konuşma ile söz varlığı öğretimi 2 sıklıkla başvurulan yöntem-teknik olmuştur.

Tablo 7. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (Dersdestek)'nda Söz Varlığı Öğretimi İçin Kullanılan Yöntem-Teknikler

No.	7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (Dersdestek)	f
1.	Bağlam ile kelime öğretimi	12
2.	Bulmaca ile kelime öğretimi	7
3.	Çağrışım ile kelime öğretimi	1
4.	Cümlede kullanma	18
5.	Eşleştirme ile kelime öğretimi	14
6.	Kelimenin anlamını metinden tahmin etme ile kelime öğretimi	13
7.	Metin yazma ile kelime öğretimi	1
8.	Eş anlamlı kelimeleri kullanarak kelime öğretimi	3
9.	Görsellerden yararlanma ile kelime öğretimi	1
10.	Sözlük kullanma ile kelime öğretimi	31
11.	Dinleme ile kelime öğretimi	1

Yukarıdaki tabloda 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (Dersdestek)'ndaki söz varlığı yöntem-tekniklerine yönelik 11 farklı bilgiye yer verilmiştir. Sözlük kullanma ile öğretimin en fazla kullanılan söz varlığı öğretimi yöntemi olduğu dikkat çekmektedir. Cümlede kullanma 18, eşleştirme 14, kelimenin anlamını metinden tahmin etme 13, bağlam 12, eş anlamlı kelimeler 3, çağrışım, metin yazma, görsellerden yararlanma ve dinleme ile söz varlığı öğretimi birer kez kullanılmıştır.

3.4. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Söz Varlığı Öğretimi İçin Kullanılan Yöntem-Tekniklere İlişkin Bulgular

Aşağıda 8. Sınıf Türkçe ders kitabında söz varlığı öğretimi için kullanılan yöntem-tekniklerle ilgili veriler yer almaktadır:

Tablo 8. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda Söz Varlığı Öğretimi İçin Kullanılan Yöntem-Teknikler

No.	8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	f
1.	Bağlam ile kelime öğretimi	2
2.	Bulmaca ile kelime öğretimi	4
3.	Çağrışım ile kelime öğretimi	3
4.	Cümlede kullanma	19
5.	Eşleştirme ile kelime öğretimi	7
6.	Gruplandırma ile kelime öğretimi	1
7.	Kelimenin anlamını metinden tahmin etme ile kelime öğretimi	13
8.	Kelime defteri ile kelime öğretimi	8
9.	Konuşma ile kelime öğretimi	1
10.	Metin yazma ile kelime öğretimi	2
11.	Sözlük kullanma ile kelime öğretimi	18
12.	Tekrar ile kelime öğretimi	1
13.	Eş sesli kelimeleri kullanma ile kelime öğretimi	1
14.	Eş anlamlı kelimeleri kullanarak kelime öğretimi	1
15.	Dinleme ile kelime öğretimi	2

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda söz varlığı öğretimi için kullanılan 15 farklı yöntem-teknikçe yer verilmiştir. Cümlede kullanma, en fazla kullanılan yöntem olarak dikkat çekmektedir. Bu yöntemi, sözlük kullanma 18 sıklıkla takip etmektedir. Kelimenin anlamını metinden tahmin etme 13, kelime defteri 8, bulmaca 4, çağrışım 3, bağlam, metin yazma ve dinleme 2, gruplandırma, konuşma, tekrar, eş sesli kelime ve eş anlamlı kelime kullanma yöntemleri birer kez tercih edilmiştir.

İncelenen kitaplardan söz varlığı öğretimine yönelik elde edilen bulgular Tablo 9'da özetlenmiştir:

Tablo 9. Araştırma Bulgularının Özet Sunumu

No.	Yöntem- Teknikler	5 (MEB)	6 (MEB)	6 (Eksen)	7 (MEB/1)	7 (MEB/2)	7 (Ders- destek)	8 (MEB)
1.	Bağlam ile kelime öğretimi	+6	-	+4	+8	+2	+12	+2
2.	Bulmaca ile kelime öğretimi	+6	+6	+3	+1	+8	+7	+4
3.	Çağrışım ile kelime öğretimi	+3	+1	+10	+2	-	+1	+3
4.	Cümlede kullanma ile kelime öğretimi	+14	+8	+15	+9	+13	+18	+19
5.	Dramatizasyon ile kelime öğretimi	+1	-	-	-	-	-	-
6.	Eşleştirme ile kelime öğretimi	+8	+13	+3	+4	+3	+14	+7
7.	Gruplandırma ile kelime öğretimi	+3	+2	-	-	-	-	+1
8.	Kelimenin anlamını metinden tahmin etme ile kelime öğretimi	+9	+6	+16	+24	+16	+13	+13
9.	Kelime defteri ile kelime öğretimi	+1	+6	-	+1	-	-	+8
10.	Konuşma ile kelime öğretimi	+1	+6	+2	+1	+2	-	+1
11.	Metin yazma ile kelime öğretimi	+5	+12	+7	+3	+5	+1	+2
12.	Müzik ile kelime öğretimi	+1	+1	-	-	-	-	-
13.	Oyun ile kelime öğretimi	+1	+2	+3	+1	-	-	-
14.	Resimleme ile kelime öğretimi	+2	-	-	-	-	-	-
15.	Sözlük kullanma ile kelime öğretimi	+13	+28	+27	+25	+22	+31	+18
16.	Tekrar ile kelime öğretimi	-	+1	-	-	-	-	+1

17.	Zıt anlamlı kelimeleri kullanma ile kelime öğretimi	+3	+1	-	-	-	-	-
18.	Zihinsel imaj ile kelime öğretimi	+1	-	-	-	-	-	-
19.	Eş sesli kelimeleri kullanma ile kelime öğretimi	+2	-	-	-	-	-	+1
20.	Kelime türetme yoluyla kelime öğretimi	+1	-	-	-	-	-	-
21.	Eş anlamlı kelimeleri kullanarak kelime öğretimi	+4	+1	-	-	-	+3	+1
22.	Görsellerden yararlanma ile kelime öğretimi	+3	-	-	-	-	+1	-
23.	Dinleme ile kelime öğretimi	+2	+5	+5	+1	+5	+1	+2

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

TDÖP-2018'e göre hazırlanan ve 2018-2019 eğitim-öğretim yılında ortaokul düzeyinde okutulan Türkçe ders kitapları söz varlığı öğretimi açısından incelenmiştir. 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeylerinde okutulan 7 kitapta 96 adet yöntem-teknik kullanıldığı belirlenmiştir. Ancak 23 farklı yöntem-teknığe yer verildiği araştırmada ulaşılan bir diğer tespittir. Yöntem-tekniklerin kullanılma sıklığı 1'den 31'e kadar geniş bir aralıkta seyretmektedir. En fazla yöntem-teknığe yer veren kitap, "5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı"dır. Bu kitapta 22 farklı yöntem-teknığe yer verilmiştir (%61,11). Bu kitabı, 16 farklı yöntem-teknikle "6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (MEB)" takip etmektedir (%44,4). Diğer kitaplardaki yöntem-tekniklerin sayısı daha azdır. Bu veriler, ders kitaplarında sözcük öğretimi açısından programlı bir uygulama olmadığını göstermektedir. Nitekim Yılmaz ve Doğan (2014, 293) da aynı görüşü ifade etmiştir. Bu durum, sözcük öğretimine ilişkin ders kitabı yazarları ekseninde problem olduğunu ve bu problemin günümüzde çözülmediğini göstermektedir.

İncelenen kitaplarda ortaokul düzeyinde kullanılmaya uygun olan bazı yöntem-tekniklere hiç yer verilmediği ortaya çıkmıştır. 13 yöntem-teknik kitaplarda kullanılmamıştır (%36,11). Bu yöntem-teknikler şunlardır:

- Anlam analizi kelime öğretimi
- Beyin fırtınası ile kelime öğretimi
- Dört kare stratejisi ile kelime öğretimi
- Gözlem ile kelime öğretimi
- İlişkilendirici yöntem ile kelime öğretimi
- Jest, mimik, tasvir ve taklit ile kelime öğretimi
- Kavram geliştirme ile kelime öğretimi
- Kelime haritası ile kelime öğretimi
- Muhtemel (olası) kelimeler ile kelime öğretimi
- Otuz üzerine on artı yöntemi ile kelime öğretimi
- Sözlü açıklama ile kelime öğretimi
- Venn şeması ile kelime öğretimi
- Yakın anlamlı kelime kullanma ile kelime öğretimi

İncelenen kitaplarda bazı yöntem-teknikler çok fazla kullanılırken bazıları ise hiç kullanılmamıştır. Bu tespit, kitap yazarlarının kişisel tercihlere göre bu yöntem-tekniklere başvurduğunu ve söz varlığı öğretimi açısından bir sistem olmadığını göstermektedir. Bu durumla ilgili olarak Yıldırım (2006, 264), farklı yayınevlerince yayımlanan ilköğretim ikinci sınıf Türkçe ders ve çalışma kitaplarına yönelik bir araştırma yapmıştır. Yıldırım (2006, 264), söz varlığı öğretim yöntem-tekniklerinin eşit bir şekilde dağılımının yapılmadığını ve bazı yöntem-tekniklerde yoğunlaşma olduğunu saptamıştır. Öte yandan Sarıca (2014, 178-179), ilköğretim ikinci kademe ders kitaplarında söz varlığı yöntem-tekniklerini incelediği araştırmasında bazı yayınevlerinin sözcük çalışmalarında yöntem-teknik çeşitliliğine yer vermediği sonucuna ulaşmıştır. Yıldırım (2006) ve Sarıca (2014)'nın tespitleri, bu araştırmanın bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Hem literatürde vurgulanan hem de bu çalışmada tespit edilen yöntem-tekniklerin kullanımına ilişkin düzensizlik öğretim programıyla da ilgilidir. Çünkü TDÖP-2018'te söz varlığı öğretimi hususunda kitap yazarlarına çeşitlilik sunulmadığı gibi kısıtlamaya da gidilmiştir. TDÖP-2018'te yer alan "a) Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarını öğrenmek için görseller, sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü vb. araçları kullanmaları sağlanır." ile "b) Öğrencinin öğrendiği kelime ve kelime gruplarından sözlük oluşturması teşvik edilir. (MEB, 2018, 37)" açıklamaları ile "tahmin etme, görsel, sözlük ve sözlük oluşturma (kelime defteri)" yöntemleri doğrultusunda söz varlığı öğretiminin yapılması kısıtlanmıştır. Öte yandan ders kitaplarının hazırlanmasında önemli yeri olan "Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği" ile "Taslak Ders Kitapları ve e-İçeriklerinin Panel İncelemesi"n-

de söz varlığı öğretimi yöntem-tekniğine ilişkin herhangi bir açıklama yoktur. Belirtilen durumlar, yazarların söz varlığı öğretimi yöntem-tekniğini kullanma hususunda keyfi hareket etmesine neden olmaktadır. Literatür, bu araştırma, TDÖP-2018 ve gerekli yönetmelikler dikkate alındığında söz varlığı öğretime ilişkin yöntem-tekniğin çeşitliliğinin önceki programlardan bu yana Türkçe ders kitaplarında sağlanmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Uluçay (2015, 145) etkinlik temelli söz varlığı öğretime ilişkin yaptığı deneysel araştırmasında “Yalnızca ders kitaplarındaki kelime ve kavram öğretimi ile ilgili etkinliklerle yeterli düzeyde kelime öğretimi gerçekleştirilememiştir.” sonucuna ulaşmıştır. Uluçay (2015)’in tespiti, bu araştırmanın bulguları ile örtüşmektedir. Çünkü bu araştırmada Türkçe ders kitaplarında yöntem-tekniğin çeşitliliği olmadığı belirlenmiştir. Bu durum güncel ders kitaplarının da söz varlığı öğretimi yöntem-tekniği açısından geliştirilmediği sonucunu ortaya koymaktadır.

Ders kitaplarında öğrenciyi eğlendirerek söz varlığı öğretimini hedefleyen yöntem-tekniğe (oyun ile kelime öğretimi, müzik ile kelime öğretimi vs.) çok az yer verilmiş, hatta bazı kitaplarda hiç yer verilmemiştir. Ayrıca birden fazla duyuyu aktif kılan kelime öğretimi yöntem-tekniği de (görsellerden yararlanma, resimleme, dramatizasyon, jest-mimik-tasvir ve taklit ile kelime öğretimi vs.) çok az kullanılmıştır. Özaslan (2006), kelime oyunları yardımıyla kelime dağarcığının geliştirilmesinin okuduğunu anlama düzeyi üzerine yaptığı araştırmasında, kelime oyunlarının öğrencilerde cümle, paragraf ve okuduğunu anlama düzeylerine olumlu etki yaptığı sonucuna ulaşmıştır. Çelikkol (2007)’da kelime kazanımında müziğin kullanılmasının klasik yönetime göre başarıyı artırdığını tespit etmiştir. Özaslan (2006) ve Çelikkol (2002)’un tespitinden hareketle 2018-2019 eğitim-öğretim yılında okutulan Türkçe ders kitaplarının söz varlığı öğretimi açısından kalıcı öğrenmeleri gerçekleştirme hususunda yetersiz olacağı sonucuna ulaşılabilir.

Söz varlığı öğretimi yöntem-tekniği, nihayetinde ders kitaplarındaki etkinlikler vasıtasıyla öğretimi gerektirir. Ders kitaplarında çeşitli yöntem-tekniğlerle geliştirilmiş birbirinden farklı etkinliklerin olmaması, öğrencinin söz varlığı kazanamama riskini ortaya koymaktadır. Nitekim bazı araştırmacıların (Çetinkaya, 2005; Gülsoy ve Uçgun, 2013; Çelikkol, 2007; Okur, 2007; Özer, 2007; Lüle Mert, 2013; Demirci, 2015 ve Uluçay, 2015) çeşitli etkinliklerin etkisine yönelik yaptıkları çalışmalar bu yorumu destekler niteliktedir.

Türkçe öğretiminde ders kitaplarının yanı sıra öğretmen de önemli rol oynamaktadır. Ancak ders kitaplarında söz varlığı öğretimi yöntem-tekniğine ilişkin eksikliklerin öğretmenler tarafından tamamlanmadığı araştırmacılar tarafından ortaya konulmuştur. Uçar (2012, 93), sınıf öğretmenlerinin söz varlığı öğretimi yöntem-tekniğini bilme ve kullanma durumlarına ilişkin bir araştırma yapmıştır. Uçar (2012), araştırmasında öğretmenlerin programda geçmeyen ama literatürde geçen yöntem-tekni-

lerden çok fazla haberdar olmadıklarını tespit etmiştir. Ayrıca Uğur (2014), Türkçe öğretmenlerinin söz varlığı yöntem-tekniklerini kullanma düzeylerine ilişkin yaptığı araştırmasında, öğretmenlerin çoğunlukla program ve kitaplarda yer verilen yöntem/teknikleri bilip kullandığı ancak uygulama açısından zaman ve emek gerektiren bazı yöntem/tekniklerin bazı öğretmenlerce bilindiği hâlde kullanılmadığı sonucuna ulaşmıştır. Söz konusu tespitler ile bu çalışmada incelenen ders kitaplarının durumu göz önüne alındığında, Türkçe öğretiminin söz varlığı kazandırma hususunda hem materyaller hem de öğretmenler açısından ciddi eksiklere sahip olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Araştırmanın genel sonucunda TDÖP-2018'e göre hazırlanan Türkçe ders kitaplarının söz varlığı öğretimi yöntem-teknikleri açısından çeşitlilik sunmadığı ve yetersiz olduğu yargısına ulaşılmıştır.

Kaynakça

- Akgül, A., Demirer, N., Gürcan, E., Karadaş, D., Karahan, İ. ve Uysal, A. (2018). *7. sınıf ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe ders kitabı (1)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Aksan, D. (2015). *Türkçenin sözcük varlığı*. Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Anılan H. ve Ersoy B. G. (2014). Türkçe dersinde gerçekleştirilen sözcük öğretimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 4(3), 83-104.
- Arslan-Kutlu, H. (2006). *MEB ilköğretim 6, 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin söz varlığı açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Baş, B. (2010). Söz varlığının oluşumu ve gelişiminde çocuk edebiyatının rolü. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27(27), 137-159.
- Baş, B. ve Demirci, S. (2015). 2. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerle çalışma kitaplarındaki etkinliklerin söz varlığı açısından karşılaştırılması. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(1), 17-29.
- Benzer, A. (2013). Kelime dağarcığını geliştirmede 6. sınıf Türkçe ders kitabının etkisi. *İlköğretim Online*, 12(2), 425-435, 2013.
- Bilgin, N. (2000). *İçerik analizi*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Ceylan, S., Duru, K., Erkek, G. ve Pastutmaz, M. (2018). *6. sınıf ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Çeçen, M. A. (2002). İlköğretim öğrencilerinde kelime hazinesinin geliştirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çeçen, M. A. (2007). Kelime hazinesinin geliştirilmesinde dikkat edilmesi gereken hususlar. *Journal of Turkish Linguistics*, 1 (1),116-137.

- Çelikkol, Ö. (2007). *Kelime kazanımında müziğin etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Çetinkaya, Ç., Ateş, S., Yıldız, M. ve Yıldırım, K. (2010). İlköğretimde Türkçe kelime hazinesini geliştirmeye yönelik sınıf öğretmenlerinin görüşleri. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 101-109
- Çetinkaya, Z. (2005). Basit tekrar ve alıştırmalarla kelime öğretimi. *Dil Dergisi*, S. 130, s.67-84.
- Demirci, S. (2015). *İlkokul 3. sınıflarda hedef söz varlığının geliştirilmesi üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Demirci, S. (2015). İlkokul 3. sınıflarda hedef söz varlığının geliştirilmesi üzerine bir araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Göçer, A. (2009). Türkçe eğitiminde öğrencilerin söz varlığını geliştirme etkinlikleri ve sözlük kullanımı. *Turkish Studies*, 4(4), 1025-1055.
- Gül, D. (2009). İlköğretim 6.sınıf Türkçe ders kitaplarındaki kelime öğretiminde kullanılan etkinliklerin etkinliğine yönelik bir araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Gülsoy, T. (2013). 6. sınıf öğrencilerinin kelime hazinesinin geliştirilmesinde eğitsel oyunların etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gülsoy, T. ve Uçgun, D. (2013). 6. sınıf öğrencilerinin kelime hazinesinin geliştirilmesinde eğitsel oyunların etkisinin incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 8(13), s. 943-952.
- Haykır, A. H., Kaplan, H., Kıryar, A., Tarakcı, R. ve Üstün, E. (2018). *5. sınıf ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- İnce, H. G. (2006). *Türkçede kelime öğretimi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Karadağ, Ö. (2005). *İlköğretim I. kademe öğrencilerinin kelime hazinesi üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karatay, H. (2007). Kelime öğretimi. *GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27 (1), 141-153.
- Kaya, B. (2018). *7. sınıf ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe ders kitabı*. Ankara: Dersdestek Yayıncılık.
- Kır, T., Kırman, E. ve Yağız, S. (2018). *7. sınıf ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe ders kitabı (2)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kızıltepe, Z. (2015). İçerik analizi nedir? Nasıl oluşmuştur? F. N. Seggie ve Y. Bayyurt (Ed.), *Nitel araştırma yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları* (ss. 253-266). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Koçkaya Yıldırım, G. (2014). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerine klasik yöntemlerle verilmeye çalışılan kelime öğretimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Söz Varlığı Öğretimi Açısından Ortaokul Türkçe Ders Kitapları

- Korkmaz, Z. (2007): *Gramer terimleri sözlüğü*. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kurudayıoğlu, M. (2005). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin kelime hazinesi üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kurudayıoğlu, M. ve Soysal, T. (2016) Cumhuriyet dönemi ilkököl Türkçe dersi öğretim programlarının söz varlığının geliştirilmesi açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(4), 559-598.
- Kurt, B. (2019). Sözcük eğitiminin temel kavramları. Ü. Şen (Ed.), *Dil eğitiminin temel kavramları* (ss. 131-155). Ankara: Pegem Akademi.
- MEB ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliği. (2012). 02.06.2018 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/09/20120912-2.htm> sayfasından erişilmiştir.
- MEB taslak ders kitapları ve e-içeriklerinin panel incelemesi. (?). 02.06.2018 tarihinde https://tkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_04/11161342_kurul_mu776talaasY.pdf sayfasından erişilmiştir.
- MEB Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). (2018). 02.06.2018 tarihinde <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=222> sayfasından erişilmiştir.
- Mert, Lüle, E. (2013). İlköğretim Türkçe programı ile Türkçe çalışma kitaplarındaki kazanım ve etkinliklerin sözcük öğretimi açısından değerlendirilmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2(5), 13-31.
- Mete, G., Karaaslan M., Kaya, Y., Ozan, Ş. ve Özdemir, D. (2018). *8. sınıf ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Okur, A. (2007). *Serbest okuma etkinliğinin sözcük hazinesi ve kavram gelişimine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Onan, B. (2013). *Dil eğitiminin temel kavramları*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Onan, B. (2016). Söz varlığı terminolojisi üzerine bir analiz çalışması. *Millî Eğitim Söz Varlığı Özel Sayısı*, 45(210). 11-29.
- Özaslan, A. (2006). *Kelime oyunları ile kelime dağarcığının geliştirilmesinin okuduğunu anlama düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özer, Ö. (2007). *Serbest okuma etkinliğinin öğrencilerin sözcük kazanımına etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Sarıca, A. (2014). *İlköğretim II. kademe Türkçe ders kitaplarındaki sözcük çalışmalarının yöntem-teknik ve Türkçe öğretim programındaki kazanımlar açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şekerci, Y. (2018). *6. sınıf ortaokul Türkçe ders kitabı*. İstanbul: Eksen Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük. (2018, 21 Aralık). Erişim adresi: <http://www.tdk.gov.tr/>

- Uçar, S. (2012). *İlköğretim sınıf öğretmenlerinin kelime öğretiminde kullanılan yöntem ve tekniklerden haberdar olma ve kullanma sıklıkları düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uğur, F. (2014). *Türkçe öğretmenlerinin kelime öğretim yöntem ve tekniklerini kullanma düzeyleri üzerine bir araştırma (Afyonkarahisar ili örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uluçay, M. (2016). *Etkinlik temelli kelime öğretiminin ortaokul öğrencilerinin söz varlığını geliştirme sürecine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- Yağcı, E., Katrancı M., Erdoğan Ö. ve Uygun M. (2012). Sınıf öğretmenlerinin kelime öğretiminde karşılaştıkları sorunlar ve kullandıkları yöntem-teknikler. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 2 (4), 1-12.
- Yıldırım, A. (1999), Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23, s. 7-17.
- Yıldırım, A. F. (2006). *İlköğretim ikinci sınıf Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitaplarındaki kelime öğretim teknikleri üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, T. ve Doğan, Y. (2014). 7. sınıf öğrencilerinin anlamını bilmedikleri kelimeler ve Türkçe ders kitaplarında kelime çalışmaları bağlamında kelime öğretimi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(25). 279-295.

